

Katarzyna Mokrzycka
ORCID: 0009-0002-3449-1234
katarzyna.mokrzycka1@onet.pl
Politechnika Rzeszowska

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2023.238>

Open Access CC BY 4.0

Cytowanie: Mokrzycka, K. (2023). Przegląd wybranych problemów społeczno-ekonomicznych związanych z gospodarką przestrzenną. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 18, s. 86-97. DOI: 10.26366/PTE.ZG.2023.238

Przegląd wybranych problemów społeczno-ekonomicznych związanych z gospodarką przestrzenną

Abstrakt: Artykuł dotyczy zagadnień związanych z gospodarką przestrzenną. Celem rozważań jest ukazanie wybranych problemów gospodarki przestrzennej. W przedstawionym tekście podkreślono niezwykłą wagę koncentrowania świadomych, skoordynowanych działań związanych z zagospodarowaniem przestrzennym, które to właściwie prowadzone mogą przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Słowa kluczowe: planowanie przestrzenne; rozwój regionalny; ekonomika przestrzenna; problemy gospodarki przestrzennej

Review of selected socio-economic problems related to spatial management

Abstract: This paper addresses issues related to spatial planning. The purpose of the considerations is to show some spatial management problems. In the present text underlined the extreme importance of focusing aware, coordinated operations related to spatial which properly performed can contribute to social and economic development of the region.

Keywords: spatial planning; regional development; spatial economics; problems of spatial management

JEL: R320, R110

Wstęp

Przestrzeń jest dobrem wspólnym. Jej ład i organizacja decyduje o warunkach życia obywatela, a także dobrobycie państwa. Świadczy również o kulturze społeczności, która ją zamieszkuje, determinuje postęp cywilizacyjny. Priorytetową cechą przestrzeni powinien być ład, szeroko rozumiany jako:

- ład społeczny – zapewniający wszystkim użytkownikom możliwość korzystania z walorów przestrzeni, likwidujący segregacje i wyłączenia;
- ład ekonomiczny – a mianowicie efektywne gospodarczo eksploataowanie przestrzeni oraz właściwe warunki dla funkcjonowania w niej podmiotów i użytkowników;
- ład kulturowy – czyli szacunek dla dziedzictwa historii, troska o spuściznę i tożsamość;
- ład estetyczny – czyli harmonia i piękno krajobrazu;
- ład ekologiczny – chroniący środowisko, a także honorujący zasady zrównoważonego

rozwoju.

W tak rozumianym ładzie przestrzennym, każdy z wyróżnionych składników jest integralnie związany z pozostałymi. Nie można więc mówić o ładzie społecznym, bez ładu gospodarczego i przestrzennego, podobnie jak nie jest możliwe zbudowanie ładu ekologicznego, bez zapewnienia należytych relacji środowiska przyrodniczego ze środowiskami: społecznym, gospodarczym i kulturowym (*Bariery i problemy...*, 2003). W procesie gospodarowania, istotną rolę odgrywa celowe kształtowanie racjonalnych struktur przestrzennych przez wprowadzanie nowych instrumentów ekonomicznych (Zioło, Rachwał, 2019, ss. 1-5).

Rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy różnorodnej skali układów przestrzennych związany jest ze zmieniającą się bazą ekonomiczną. W procesie przemian, w wyniku uwarunkowań wewnętrznych i impulsów płynących z otoczenia, zmianom ulega przebudowa jej potencjału gospodarczego, społecznego i kulturowego. Wpływa to na przemiany struktur regionalnych, a także lokalnych realizowanych poprzez różnicowanie postaw poszczególnych elementów, które są reprezentowane przez określone sektory gospodarcze, a także rozwijające się przedsiębiorstwa (Zioło, Rachwał, 2019, ss. 1-5).

Celem niniejszego artykułu jest syntetyczne zaprezentowanie zagadnień związanych z gospodarką przestrzenną. Zakres merytoryczny pracy, ze względu na bardzo szeroką problematykę związaną z gospodarką przestrzenną, został ograniczony do przeglądu wybranych problemów społeczno-ekonomicznych związanych z gospodarką przestrzenną.

W pracy przedstawiono następujące pytania badawcze:

- jakie są najważniejsze problemy związane z gospodarką przestrzenną?
- co powoduje te problemy?
- w jaki sposób można problemy te zminimalizować?

Metodyka pracy opiera się głównie na metodzie przeglądu i ocenie piśmiennictwa, ukazującej celowość, a także oryginalność nowego ujęcia problemu podjętego w badaniu. Opracowanie ma charakter przeglądowy, z istotnymi odniesieniami do teoretycznych zagadnień związanych z gospodarką przestrzenną. Wnioski zostały sformułowane na podstawie indywidualnej interpretacji dostępnej literatury przedmiotu.

Przestrzeń jako dobro rzadkie

Przestrzenie, które zamieszkujemy kształtują nasze życie, wpływając na nasze uczucia, zachowania, tożsamość, a także na to, jak szybko rozstrzygamy kwestie sporne. Środowiska,

w których przebywamy, mogą przyczynić się do tego, że będziemy zdrowsi, mogą zminimalizować odczuwanie bólu, odwieść nas od śmiecia. Przestrzeń można przyrównać do tajnego scenariusza kierującego naszym działaniem. Jest to scenariusz, który w pewnym stopniu piszemy sami, wybierając miejsce pracy, znajomych czy nawet podejście do urządzenia własnego domu (Bernheimer, 2018, s. 9). Przestrzeń jest obszarem, z którego korzystają zbiorowości terytorialne w dążeniu do zaspokojenia swoich potrzeb. W związku z właściwym użytkowaniem będą nadawały przestrzeni wartość. Przestrzeń stanie się zatem miejscem realizacji postaw i zachowań jednostek lub grup społecznych, które będą wyrażać się w kierunku i dynamice jej zmian. Kierunek i dynamika tych zmian będą mieć decydujący wpływ na formę samej przestrzeni (Biegańska, 2019, s. 11). Przestrzeń jest dobrem rzadkim w tym znaczeniu, iż jej ilość nie może zostać rozbudowana przez produkcję. Wiąże się to przede wszystkim z przestrzenią geograficzną: lądową, wodną i powietrzną (Domański, 2006, s. 29). Ograniczoność przestrzeni stwarza konkurencję oraz wywołuje konflikty w trakcie jej użytkowania, jest to zjawisko charakterystyczne w gospodarce rynkowej. W poszczególnych krajach sformułowano jednak systemy chroniące przestrzeń w charakterze dobra wyższego. Stosowane są w tym celu kompleksowe przepisy prawne, odpowiednie instytucje, właściwe mechanizmy polityki przestrzennej, a także formuły planowania przestrzennego. W niektórych rozwiązaniach systemowych gospodarka rynkowa jest jasno zdeterminowana zasadą ładu przestrzennego oraz ochrony środowiska, jako podstawowym kryterium decyzji gospodarczych (Borsa, 2008, ss. 174-175).

Przestrzeń, w której żyjemy, nie jest wytworem natury, ale dziełem stworzonym przez człowieka, dokonany w sposób zdeterminowany czynnikami przyrodniczymi, społecznymi oraz kulturowymi (Jałowiecki, 2010, s. 11). Człowiek od wieków starał się modyfikować swoje środowisko życia do aktualnych potrzeb, przekształcać je zgodnie ze swoimi wyobrażeniami i możliwościami. Zmieniały się możliwości jednostek i grup społecznych związane z kształtowaniem ich środowiska, podobnie kształtowały się także i wzbogacały dziedziny, podlegające planowaniu przestrzennemu przy formowaniu rozmaitych jednostek osiedleńczych (Karwińska, 2008, ss. 39-41).

Planowanie przestrzenne jest dyscypliną spajającą wiele nurtów, z tej przyczyny jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania. Daje bezpośrednie wskazania do dysponowania przestrzenią i w tym wymiarze ma ścisły związek z praktyką planowania miejscowego i urbanistyką, a także jest zespolone z planowaniem społeczno-gospodarczym, przybliżając do planowania strategicznego (Belof, 2013, s. 11).

Planowanie przestrzenne jest procesem wieloaspektowym, w którym bierze udział wiele

podmiotów. Niezależnie od zróżnicowanej struktury terytorialnej w poszczególnych państwach, obok gminy wykształciły się dwa inne poziomy planowania: krajowy i regionalny. W rezultacie konceptem powszechnie występującym jest trójszczeblowa struktura planowania przestrzennego: planowanie gminy – regionu – kraju. Dominujące do niedawna przekonanie o potrzebie ewidentnego podziału zadań w zakresie planowania przestrzennego oddaje miejsca poglądowi o konieczności zjednoczenia działań. Planowanie przestrzenne to całość, której nie służą podziały, a także rozgraniczenia (Niewiadomski, 2002, ss. 207-211).

Planowanie przestrzenne zawsze bazuje na pewnej, przyjmowanej w sposób jawny lub ukryty, świadomy lub nie, idei życia społecznego, funkcjonowania i progresu całości społecznych, najważniejszych wartości będących fundamentem realizowanych wyborów (Karwińska, 2008, ss. 39-41).

Planowanie przestrzenne to działania planistyczne, mające na celu deklarację prawidłowego rozwoju kraju, regionów, gmin i miast z punktu widzenia logicznego użytkowania przestrzeni i środowiska oraz zapewnienia warunków rozwoju społecznego i gospodarczego. Posługuje się osiągnięciami wielu dyscyplin naukowych, jako interdyscyplinarna dziedzina planowania. Funkcją planowania przestrzennego jest racjonalne przekształcenie i zagospodarowanie struktur przestrzennych, z uwzględnieniem rozpoznania uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, gospodarczych i kulturowych planowanych obszarów oraz zasad organizowania ładu przestrzennego. Cechą planowania przestrzennego jest jego funkcja koordynująca działania sektorowe oraz uwzględnianie obszarowych współzależności hierarchicznych (Kachniarz, Niewiadomski, 1994, s. 144).

Zadaniem planowania przestrzennego jest ustalenie dla indywidualnych obszarów przeznaczenia, procedury zagospodarowania terenów na określone cele, z uwzględnieniem potrzeb bieżących i przyszłych, wynikających z programu rozwoju gospodarczego i społecznego (Borowski, 2003, ss. 14-15). Politykę przestrzenną w Polsce realizują organy samorządu terytorialnego, a także administracja rządowa (Baran, 2004, s. 10).

Rola planowania przestrzennego rośnie, wraz z rozwojem procesów demokratyzacji, w miarę intensyfikacji możliwości wyrażania i realizowania odmiennych interesów indywidualnych i zbiorowych, oraz w miarę jak społeczności lokalne uzyskują prawo nie tylko do wyrażania opinii, ale także do skutecznej walki o interesy partykularne (Karwińska, 2008, ss. 39-41).

Gospodarowanie przestrzenią

Gospodarowanie przestrzenią jest działaniem praktycznym podejmowanym po to, ażeby

zrealizować określone cele społeczne, gospodarcze czy też polityczne na poziomie lokalnym, regionalnym, ewentualnie krajowym, a także przynajmniej w pewnym zakresie, międzynarodowym (globalnym). W ramach gospodarowania przestrzenią wyróżniamy kilka dziedzin działalności (Karwińska, 2008, ss. 39-41):

- tworzenie planów przestrzennych niezbędnych do urzeczywistniania celów danej zbiorowości,
- formułowanie strategii osiągnięcia tych celów,
- definiowanie instrumentów gospodarowania przestrzenią, którymi są regulacje prawne, mechanizmy gospodarcze, polityka przestrzenna,
- realizowanie planów przestrzennych.

W zależności od rodzaju zagospodarowania przestrzennego powstają (bądź nie powstają) przestrzenie harmonijnie zagospodarowane, pojawia się zagrożenie degradacją, intensyfikują się lub minimalizują szanse na odzyskanie przestrzeni. Z reguły na oznaczenie pożądaných skutków gospodarowania przestrzenią używa się pojęcia „ład”, zaś do scharakteryzowania sytuacji, kiedy efektem gospodarowania przestrzenią jest obszar zdegradowany, pozbawiony walorów estetycznych, posługujemy się terminem „nieład” (Karwińska, 2008, ss. 39-41).

Rolą gospodarki przestrzennej jest formowanie ładu przestrzennego, przez co należy rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość, uwzględniające uwarunkowania przyrodnicze, socjalne oraz ekonomiczne przy jednoczesnym ograniczaniu zagrożeń środowiska (Bielska, Kupidura, 2013, s. 7).

„Ład przestrzenny” to określenie niezwykle trudno definiowalne, niedookreślone, składające się z wielu niejednorodnych, subiektywnych czynników (Człowiekowska, 2013, ss. 318-321). Ład przestrzenny jest porządkiem przestrzennym, który uwzględnia, a także odwzorowuje regularność działania społeczeństwa i gospodarki oraz funkcjonowania przyrody. Jednakowoż w teorii gospodarki przestrzennej, jak i w praktyce zarządzania przestrzenią, postrzeganie ładu przestrzennego jest wielokierunkowe (Szewczuk, Kogut-Jaworska, Ziolo, 2011, s. 336).

Powtarzając za J. Kołodziejским (1991, s. 88), ład przestrzenny objawia „zarówno wysokie walory estetyczne, funkcjonalność, logikę, czytelność i jasność struktur jak i zharmonizowanie z przyrodą, wysoką użyteczność i efektywność we wszystkich skalach od lokalnej do krajowej”.

Ład przestrzenny to pozytywny stan harmonii w obrębie wszystkich elementów przestrzeni, poczynszy od czynników funkcjonalno-ekonomicznych, poprzez wymagania ochrony środowiska oraz zabytków, a skończywszy na walorach estetycznych (Zdyb, Stelmasiak, Sikora,

2014, s. 220).

Można stwierdzić, że ład przestrzenny jest pożądanym stanem zagospodarowania przestrzeni (elementów w niej występujących oraz relacji między nimi), w którym funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa przebiega w sposób najlepszy (racjonalny społecznie i efektywny kosztowo), z możliwie najmniejszą liczbą konfliktów między różnymi podmiotami i nie przyczynia się do degradacji środowiska przyrodniczego. Stan ten jest uzależniony nie tylko od działań pojedynczego podmiotu funkcjonującego w danym miejscu (np. właściciela budynku czy działki, przedsiębiorstwa), ale także jest efektem współzależnych i wzajemnie skorelowanych działań wielu instytucji (Szewczuk, Kogut-Jaworska, Ziolo, 2011, s. 336).

Ustawodawca przez ład przestrzenny definiuje takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość, a także uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne (Miemiec, 2019, s. 213).

Wybrane problemy społeczno-ekonomiczne gospodarki przestrzennej

Większość naszego społeczeństwa, zmagająca się z komplikacjami dnia codziennego, odnosi się do jakości przestrzeni, w której żyje z obojętnością, brakiem dbałości. Jest to konsekwencją braku tradycji, często także niewiedzy, a w dużej mierze także braku świadomości, że wadliwe zagospodarowanie przestrzeni ma niesprzyjający wpływ na nasze codzienne życie (*Bariery i problemy...*, 2003).

Nie przywiązujemy wagi do sytuacji polskiej wsi i niewłaściwie prowadzonej polityki przestrzennej poprzednich dekad, która przyczyniła się do niedostatku i zapóźnienia wielu regionów naszego kraju. Nie zdajemy sobie sprawy z tego, iż powodem waśni społecznych, jakie niesie ze sobą przeważająca ilość nowych inwestycji, jest niesprawny system gospodarowania przestrzenią (*Bariery i problemy...*, 2003).

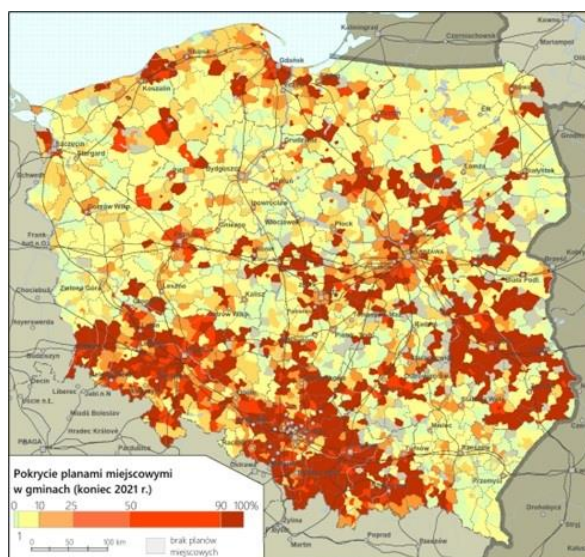
Proces globalizacji, obok innych skutków, przynosi także pewnego rodzaju „bagatelizowanie przestrzeni”. Z jednej strony, jest to rezultatem nadmiernej komercjalizacji, z wykorzystywania istniejących wartości do celów turystycznych czy handlowych, z drugiej zaś jest następstwem nieuchronnego w tych uwarunkowaniach ujednolicania (Karwińska, 2008, ss. 199-226).

Ogromnym problemem jest brak kontroli nad urbanizacją, co sprawia, że funkcjonalność ośrodków miejskich i osiedli jest coraz bardziej ograniczona, a to powoduje, że jakość życia

mieszkańców oraz wartość wielopłaszczyznowej przestrzeni stopniowo się zmniejsza. Podejmowane działania w zakresie gospodarki przestrzennej bywają pochopne, dominuje dążenie do osiągnięcia szybkiego efektu, który sporadycznie niesie za sobą sprzeczność w planach perspektywicznych. Pośpiech jest przyczyną pomijania priorytetowych aspektów takich jak: kontekst, perspektywa, horyzont czasu i środowisko przyrodnicze, którego możliwości adaptacyjne stopniowo się zmniejszają. Następną trudną kwestią jest niechęć do ustaw, rozporządzeń i polityk nie tylko polskich, ale także europejskich, co przyczynia się do zróżnicowanych negatywnych zjawisk takich jak (*Rekomendowane zasady...*, 2010, ss. 2-7):

- brak integralności w kształtowanej przestrzeni centrów miejskich,
- substandard urbanistyczny nowego budownictwa, w głównej mierze mieszkaniowego,
- postępująca amorficzność terenów podmiejskich,
- obniżenie jakości krajobrazu kulturowego oraz naturalnego,
- postępujące rozproszenie zabudowy na obszarach rolniczych oraz rekreacyjnych,
- mało estetyczne zagospodarowanie terenów wiejskich,
- nieuporządkowana zabudowa reklamowa pasów przydrożnych,
- deregulacja wizualna przestrzeni publicznych spowodowana nierzadko konfliktową i nachalną reklamą.

O kryzysie gospodarki przestrzennej mówi się od wielu lat, w tym dostępne dane statystyczne dość wyczerpująco potwierdzają ten problem. Na koniec 2021 roku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego posiadały niemal wszystkie gminy w Polsce, nie jest to jednak dokument stanowiący akt prawa miejscowego. Dokumentem tym jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Rysunek 1. Pokrycie planistyczne gmin w końcu 2021 roku

Źródło: Śleszyński, 2022

Łączna powierzchnia gmin pokryta planami miejscowymi wyniosła na koniec 2021 roku 9,9 mln ha – to zaledwie 31,7% powierzchni kraju. Z końcem 2021 roku w Polsce obowiązywało 59,4 tys. planów miejscowych, przy czym tylko 665 gmin (na 2477) miało wskaźnik pokrycia w wysokości 90 % i więcej (rysunek 1.). Nawet jeśli wziąć pod uwagę, że na terenach Lasów Państwowych plany miejscowe w zasadzie mogłyby być niepotrzebne, to jest to zdecydowanie za mało, zwłaszcza na terenach zurbanizowanych. Dodatkowo, jedna trzecia planów pochodzi sprzed prawie dwóch dekad, co budzi obawy, że plany te mogą być zdezaktualizowane. W gminach poważnym problemem jest rozdrobnienie powierzchniowe, kształt granic planów jest znacznie rozczłonkowany, tereny są wąskie i długie w nawiązaniu do sieci infrastruktury. Inną bolączką są koszty. Cena sporządzenia planu miejscowego za hektar może się wahać od kilku do kilkudziesięciu tysięcy złotych za hektar. Znaczne koszty dotyczą także opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innych niezbędnych opracowań (Śleszyński, 2022).

W związku z zaprezentowanymi argumentami duże straty notują mieszkańcy, samorząd terytorialny i rząd, z uwagi na pogarszającą się sytuację przyrodniczą oraz kulturową, które są podstawą rozwoju. Zablokowane inwestycje stanowią hamulec rozwoju gospodarczego Polski. Jest to efekt opóźnień naszej gospodarki przestrzennej, który doprowadza do niestabilności systemu władania ziemią, a także niestabilności przepisów związanych z jej użytkowaniem – mimo, że są to pryncypialne warunki jakich wymagają inwestorzy. Przedsiębiorca nim zainwestuje swoje pieniądze, musi być pewnym: co i jak wolno budować? czyj jest dany teren? kto i co może zbudować na sąsiedniej działce? jak te wszystkie działania będą oddziaływać na jego inwestycję? Brak planu przestrzennego nie pozwala udzielić odpowiedzi na przedstawione pytania.

Warunki lokalizacyjne, proponowane potencjalnym inwestorom bywają także nieatrakcyjne jeśli chodzi o standard oferowanych im usług czy też obwarowania legislacyjno-prawne, a także czystość środowiska. Wymienione kwestie sprawiają, że wielu potencjalnych inwestorów nie bierze nawet pod uwagę inwestowania w tereny, które tych inwestycji potrzebują. W tym względzie Polska regularnie „przegrywa współzawodnictwo” o zagraniczny kapitał z krajami sąsiednimi, którzy to oferują tańszą siłę roboczą, atrakcyjniejsze miasta, czystsze środowisko, łatwiejsze i bardziej przystępne warunki prawno-podatkowe.

Aspekty lokalizacyjne wraz ze sprzyjającą polityką prawno-podatkową państwa stają się dzisiaj bardzo istotne dla „uatrakcyjnienia” Polski jako kraju, w którym warto dokonać inwestycji, będących „motorem” rozwoju. Gospodarka przestrzenna to właściwe rozlokowanie działalności gospodarczej, prawidłowe użytkowanie terenów i koordynowanie przestrzenne

wszelkiej działalności. Niezbędne jest „zgranie” przedsięwzięć gospodarczych z pozostałymi czynnikami, tj. rozwojem infrastruktury i usług, a także z rynkiem pracy. Realizacja dużych inwestycji infrastrukturalnych jest możliwa do wykonania tylko i wyłącznie w ramach należycie prowadzonej polityki przestrzennej i sprawnym systemie planowania krajowego, regionalnego, a także lokalnego.

Podsumowanie

Kryzys gospodarki przestrzennej jest wynikiem zarówno współczesnych jak i historycznych uwarunkowań. Zabory, wyniszczające działania wojenne, rabunkowy charakter gospodarki okupacyjnej czy specyfika gospodarki centralnie sterowanej i systemu komunistycznego negatywnie wpłynęły na właściwą organizację przestrzenną. Wiele regionów kraju boryka się z kryzysem wynikającym z zaszłości historycznych. Problemy współczesne dotyczą podstaw prawnych gospodarki przestrzennej i wynikającego z niej orzecznictwa (Śleszyński, 2022).

System gospodarki przestrzennej w Polsce wymaga pilnych zmian. Brak planów zagospodarowania przestrzennego sprzyja powstawaniu sytuacji, w których działania inwestycyjne w kraju prowadzone są na podstawie nieprzemyślanych, a także nieskoordynowanych decyzji, co prowadzi do powstawania chaosu przestrzennego i degradacji krajobrazu.

Przypadkowa, rozrzucona i funkcjonalna zabudowa przyczynia się do powstawania wysokich kosztów i ograniczania potencjału późniejszego inwestowania i rozwoju. Tereny otwarte pokrywają się z nieharmonijną zabudową, która przyczynia się do obniżenia jakości krajobrazu, a także do zwiększenia kosztów inwestycji. Nasze otoczenie zmienia się w coraz mniej funkcjonalne i przyjazne.

Najgroźniejsze są zmiany niekontrolowane, żywiołowe, spontaniczne i nieplanowane. Rozproszona zabudowa powstająca w niekontrolowany sposób wokół miast szerokim pasmem, przyczynia się do powiększenia przestrzeni zurbanizowanych kosztem otwartych terenów o walorach przyrodniczych. Niesie to za sobą nieuzasadnione społecznie skutki ekonomiczne w postaci wysokich nieplanowanych nakładów na budowę infrastruktury komunalnej. Racjonalne planowanie przestrzenne determinuje analiza tendencji demograficznych, rozwoju gospodarczego a także wzrostu zatrudnienia. Z tym powiązana jest lokalizacja działalności komercyjnej, rozwój przemysłu i transportu (również publicznego) zaopatrzenie w wodę, odprowadzania ścieków, usuwanie odpadów, świadczenie usług edukacyjnych, opieki

zdrowotnej, handel detaliczny, ochrona środowiska naturalnego a także dziedzictwa kulturowego. W dobie suburbanizacji wartym podkreślenia szczegółem planowania przestrzennego jest uwzględnienie wskazanych powiązań obszarów miejskich, a także wiejskich. Rozpoznanie potrzeb obszarów wiejskich oraz wzajemnych uwarunkowań gospodarczych oraz społecznych pomiędzy nimi i obszarami miejskimi pozwala na postępowanie równomiernego rozwoju. Niekontrolowane rozprzestrzenianie się miast stanowi zagrożenie dla rozwoju, oraz ciągłości miast, ale również dla zachowania ładu przestrzennego. Stanowi także zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju regionu w czterech etapach: gospodarki, społeczeństwa, środowiska oraz ładu przestrzennego. Należy zauważyć, że omawiany proces jest wieloaspektowy i wywołuje nieodwracalne zmiany w środowisku głównie na terenach podmiejskich (Foryś, 2015, ss. 193-206).

Brak planów, a także przestrzennej koordynacji procedur inwestycyjnych, doprowadza do powstania barier dla późniejszego rozwoju kraju. Zachodzi konieczność wdrożenia racjonalnych zasad zarządzania przestrzenią, a także równoległe zrozumienia jej potencjału jako dobra publicznego.

W Polsce niewielkie jest zrozumienie niezaprzeczalnego faktu, że porządek i sens zagospodarowania terenu ma fundamentalne znaczenie dla jakości życia. Ciągłe termin ładu przestrzennego pojmowany jest w kategorii estetyki, a nie organizacji życia. Wszakże to właśnie rozmieszczenie budynków, ulic czy zieleni decyduje nie tylko o estetyce miejscowości, ale także o tym – jak daleko mamy do autobusu czy też sklepu? jak wielkie nakłady należy wydać na budowę kanalizacji czy wodociągów? czy osiedle będzie przewietrzane? czy też żyć będziemy w zaduchu spalin (Regulski, 2005, s. 143).

Zachodzi konieczność wprowadzenia porządku w procesach zabudowy i kształtowania przestrzeni, a przede wszystkim wprowadzenie w życie zasad ładu przestrzennego. Wzmocnienie roli planowania przestrzennego jest więc niezastąpionym przesłanką zwiększenia efektywności systemu gospodarki przestrzennej, a także wyeliminowania barier rozwoju w przyszłości.

Bibliografia

Baran, A. (2004). *Planowanie przestrzenne jako narzędzie zarządzania środowiskiem*. Białystok: Wydawnictwo Politechniki Białostockiej.

Barier i problemy gospodarki przestrzennej w Polsce (2003). Raport Krajowego Sekretariatu „Habitat”. Warszawa: Ministerstwo Infrastruktury.

Belof, M. (2013). *Teoria a praktyka planowania regionalnego. Doświadczenia polskie w planowaniu przestrzennym po 1998 r.* Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki

Wrocławskiej.

Bernheimer, L. (2018). *The Shaping of Us*. Warszawa: Wydawnictwo Amber Sp. z o.o.

Biegańska, J. (2019). *Spoleczno-geograficzny wymiar przemian stref podmiejskich w Polsce*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Bielska, A., Kupidura, A. (2013). *Kształtowanie przestrzeni na terenach wiejskich*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.

Borowski, K. (2003). *Urządzanie przestrzeni jako zagadnienie urbanistyczne, inwestycyjne i legislacyjne*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.

Borsa, M. (2008). *Polityka przestrzenna w gospodarce regionalnej i lokalnej*. W: Strzelecki, Z. (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Człowiekowska, J. (2013). Ład przestrzenny jako cel i zasada działania zarówno organów administracji publicznej w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W: Zimmermann, J. (red.), *Przebieg w prawie administracyjnym* (317-337). Warszawa: Wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska.

Domański, R. (2006). *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Foryś, I. (2015). Wybrane społeczno-ekonomiczne aspekty planowania przestrzennego w procesie gospodarowania przestrzenią. *Biuletyn Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, 257-258, 193-206.

Jałowiecki, B. (2010). *Spoleczne wytwarzanie przestrzeni*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Kachniarz, T., Niewiadomski, Z. (1994). *Nowe podstawy prawne zagospodarowania przestrzennego*. Warszawa: Agencja Wydawnicza Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej.

Karwińska, A. (2008). *Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kołodziejwski, J. (1991). *O przyszły kształt polskiej przestrzeni*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum, Wszecznica PAN.

Niewiadomski, Z. (2002). *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.

Regulski, J. (2005). *Samorządna Polska*. Warszawa: Wydawnictwo: Rosner & Wspólnicy.

Miemiec, M. (red.) (2019). *Materialne prawo administracyjne*. Warszawa: Wolter Kluwers.

Rekomendowane zasady i zakres reformy praw gospodarki przestrzennej jako elementu zintegrowanego planowania kraju (2010). Stanowisko Głównej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej. Warszawa: GKUA/29/2010.

Szewczuk, A., Kogut-Jaworska, M., Ziolo, M. (2011). *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck.

Śleszyński, P. (2022). *Mamy w Polsce kryzys gospodarki przestrzennej*. Pobrano z: <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/prof-przemyslaw-sleszynski-igipz-pan-kryzys-gospodarki-przestrzennej-12322.html>

Zdyb, M., Stelmasiak, J., Sikora, K. (red.) (2014). *Podstawowe płaszczyzny zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Aspekty materialno-prawne*. Warszawa: Wolters Kluwer.

Zioło, Z., Rachwał, T. (red.) (2019). *Wybrane problemy rozwoju gospodarczego układów przestrzennych*. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polskie Towarzystwo Geograficzne.